

# רכיבים פנימיים של החוסן הלאומי

## משה יעלון

המלחמה האחרונה שבה נדרשה מדינת ישראל להפעיל את מלוא כוח המחץ שלה הייתה מלחמת יום הכיפורים, לפני 43 שנים. מאז ועד היום הציבו אויביה של ישראל אתגרים בעימותים, במערכות ובמלחמות שבהם לא נדרשה המדינה להפעיל את מלוא כוח המחץ העומד לרשותה. יכולת העמידה של החברה הישראלית היא זו שעמדה למבחן בעיקר.

הגדרת החברה הישראלית כ"קורי עכביש" על ידי חסן נסראללה מנהיג חזבאללה, ב"נאום הניצחון" שנשא במאי 2000, שיקפה את תפיסת האויב ביחס ליכולת העמידה שלה כחוליה החלשה בשרשרת החוסן הלאומי הישראלי. בין היתר אמר נסראללה בנאומו: "ישראל הזו, שבבעלותה נשק גרעיני ומטוסי המלחמה החזקים ביותר באזור, נשבע באללה, היא למעשה חלשה יותר מקורי עכביש". תפיסה זו קנתה לה אחיזה בקרב אויבי ישראל כתוצאה מנסיגות שביצעה לנוכח הפעלת כוח נגדה. כך מוסבר הסכם אוסלו (1993) כנסיגה בעקבות האנתיפאדה הראשונה (1987-1991); הנסיגה מלבנון (2000) לנוכח הפגיעה בחיילי צה"ל ברצועת הביטחון ושיח 'ארבע אמהות'; וכן ההתנתקות מרצועת עזה (2005) לנוכח הפיגועים באזור וירי הרקטות ממנו. גם עסקאות שחרור שבויים וחטופים – שבהן שילמה ישראל מחירים גבוהים – חיזקו את תפיסת "קורי העכביש".

מנגד, דימוי יכולת העמידה של החברה הישראלית התחזק לאור החוסן שהפגינה מול גל טרור המתאבדים, ששיאו היה במה שהפלסטינים כינו 'אנתיפאדת אל אקצא' (2000-2004); לנוכח ירי הרקטות במלחמת לבנון השנייה (2006); על רקע ההתגייסות להשבת מלחמה שערה, כפי שהתבטאה במבצעים ובמערכות ברצועת עזה: 'עופרת יצוקה', 'עמוד ענן' ו'צוק איתן'; לאור ההתגייסות הציבורית לעזרה הדדית למען

החיילים, הפצועים, האזרחים והמשפחות השכולות מול גל הסכינים, הדריסות והירי (2015-2016) – כל זאת בנוסף לאי-הכניעה לדרישות הצד השני.

הערכתי לגבי האתגרים הביטחוניים לשנים הבאות היא שכוח העמידה של החברה הישראלית ימשיך לעמוד למבחן ולהוות יעד להתקפת אויביה. מאחר שכוחם הקונוונציונלי של אויבי ישראל ירד בצורה משמעותית (על רקע ובעקבות חתימת הסכמי שלום וביסוס יחסים אסטרטגיים עם מצרים וירדן, שחיקת הכוח הצבאי הסורי, אי-רלוונטיות של כוחות תגבור ערביים והמרחק מאיראן), וללא יכולת לכבוש שטח משמעותי ו/או לפגוע קשות בצה"ל, נותרות בידיהם בעיקר אופציות הטרור, הרקטות והטילים. כלים אלה מופעלים בעיקר נגד אוכלוסייה אזרחית, ולכן האזרחים ימשיכו להיות יעד מועדף לתקיפה.

המענה לאיום על האזרחים הוא כמובן התקפי: ההגנה הטובה ביותר היא התקפה ('הגנה פעילה' לירוט רקטות וטילים; 'הגנה סבילה' – התרעה ומיגון). אלה חשובים לשיפור יכולת העמידה של החברה הישראלית, אך ביכולת העמידה יש גם רכיבי חוסן תודעתיים שחשיבותם אינה פחותה, והיא אף עולה על הרכיבים הפיזיים.

החברה הישראלית היא "חברת מאבק" משחר הציונות ועד ימינו אלה. המאבק להקמת הבית הלאומי היהודי וההגנה עליו בהווה וגם בעתיד מחייבים לכידות ואמונה בדרך ובצדקתה, וכן מוכנות להגן על עצמאות מדינת ישראל עד כדי חירוף נפש. האמונה בדרך ובצדקתה, הלכידות, הסולידריות, ערבות הדדית, התגייסות הפרט למען הכלל – אלה הרכיבים ה"רכים" של החוסן הלאומי, שחשיבותם לא תשוער.

במסגרת הערכה אסטרטגית לישראל 2016-2017 יש לבחון את מצבם של רכיבים אלה בהווה, ולהעריכם לגבי העתיד. כאמור, החברה הישראלית הוכיחה עצמה במבחנים הביטחוניים האחרונים, שבמהלכם בלטה מאוד ההתגייסות החברתית-לאומית. ככלל נראה שהעמידה במבחנים כאלה מאז מבצע 'חומת מגן' (2004) ועד היום מטילה ספק רב בתקפותה של תיאוריית "קורי העכביש". להערכתך, גם במבחני העתיד תתגייס החברה הישראלית ותתמוך בהשבת מלחמה שורה, תתארגן לעזרה הדדית ותשדר עוצמה ביכולת עמידתה. אף על פי כן צריך להצביע על אירועים ותופעות המאיימים על רכיבי חוסן אלה.

שיח ההפחדה, ההפרדה, ההשנאה והדה-לגיטימציה פוגע בלכידות ובסולידריות בחברה. השיח הזה התעצם בשנים האחרונות על רקע השימוש הנרחב ברשת החברתית. ביטויים של פסילת האחר עד כדי גזענות ואלימות נגד ערבים, מתנחלים, שמאלנים, חרדים, להט"בים ועוד פוגעים ברכיב חשוב של החוסן הלאומי. שיח זה מחלחל גם

לתקשורת המסורתית וגם למליאת הכנסת. כאשר פוליטיקאים עושים בו שימוש כדי לקושש קולות, זהו מעשה של ציניות וחוסר אחריות.

פער בין עשירים לעניים פוגע אף הוא בחוסן הלאומי. תחושת הניכור של מי שאין לו – כאשר לאחרים יש בשפע ולעתים שפע מנקר עיניים – פוגעת בלכידות החברתית (מעבר להיבטים מוסריים אחרים של הפער).

הסכסוך הישראלי-פלסטיני גורם ויכוח פנימי מפלג וגורר תופעות אלימות ומסוכנות. מקרים אחדים של טרור יהודי, "תג מחיר" ואלימות כלפי שוטרים וחיילים מימין, ומנגד 'שוברים שתיקה' יש דין' וכדומה – אלה תופעות שיש בהן רכיב של הלשנה וחוסר סולידריות. בנוסף, על רקע הסכסוך התפתחה גם תופעה של האשמה עצמית. רבים מאשימים את ישראל ובעיקר את הממשלה באי-פתרון הסכסוך, על אף שהעובדות מוכיחות כי הסרבנות הערבית מאז שנות השלושים של המאה הקודמת ועד עצם היום הזה לא אפשרה את פתרון הסכסוך. תופעות אלה, הקשורות בסכסוך כגורם חיצוני ונובעות ממנו, מקרינות באופן שלילי ביותר על הלכידות החברתית הפנימית בישראל. דווקא במצבי ויכוח וקיטוב פנימיים יש חשיבות עליונה לשלטון החוק. מספר אירועים שאירעו בשנה האחרונה פגעו וכרסמו בשלטון החוק. בין אלה ניתן למנות את "קריצת העין" של ההנהגה הפוליטית מול תופעות כגון בנייה בלתי חוקית, פלישה בלתי חוקית לבתים, פרשת ירי החייל בחברון, ובנוסף התנהלות אישית שאין בה הקפדה על טוהר המידות – כל אלה פוגעים בכבוד שהאזרחים, ובעיקר הצעירים, אמורים לחוש כלפי החוק, ולפיכך פוגעים בחוסן הלאומי. על פי הנאמר במסכת אבות – אֶלְמָלָא מוֹרָאָה שֶׁל מַלְכוּת, אִישׁ אֶת הָעוֹלָם חָיִים בָּלְעוּ (פרק ג', משנה ב').

שחיתות שלטונית פוגעת באמון העם בהנהגה. חקירות משטרה, כתבי אישום נגד נושאי משרה בכירים והרשעתם בדין של נשיא, ראש ממשלה, שרים, ראשי רשויות ועוד מעוררים חוסר אמון בהנהגה ומהווים דוגמה שלילית לאזרחים, ובעיקר לדור הצעיר. גם זו פגיעה ממשית בחוסן הלאומי.

האמונה בדרך הציונות ובצדקתה חשובה ביותר לקיומו של בית לאומי יהודי בכלל, ובמיוחד במציאות שבה פועלים אויבי ישראל לדה-לגיטימציה של המדינה ושל דרך הציונות. במצב זה יש חשיבות עצומה לגיוס פנימי בישראל ובקרב העם היהודי ברחבי העולם, ולתמיכה בזכותה של מדינת ישראל להתקיים כמדינת הלאום של העם היהודי. עמדה זו צריכה להישען על בסיס מוסרי איתן, המחייב תשומת לב לכל הנושאים הללו.

בימים אלה, המתקפה מצד ההנהגה הלאומית על התקשורת, על בית המשפט ועל הפקידות הבכירה פוגעת במשילות באופן המסכן את האיזונים ואת הבלמים בחברה

דמוקרטית עד כדי אסון, וכן נפגע אמון הציבור בהנהגת המדינה ובמערכת אכיפת החוק. מדינה וחברה זקוקות להנהגה הנהנית מאמון ונשענת עליו. כאשר חל כרסום באמון זה, גם החוסן הלאומי מתכרסם.

בהסתכלות קדימה לשנים הקרובות, נוכח היעדרו של איום קיומי על מדינת ישראל בעת הזו וההכרה בכך שהסכסוך הישראלי-פלסטיני לא ייושב בעתיד הקרוב, נכון יהיה להפנות את מאמצינו לזירה הפנימית: לתקן את הטעון תיקון כדי לחזק את האמון במנהיגות, את הלכידות הפנימית ואת יכולת העמידה של החברה, במטרה לבצר את הרכיבים הקריטיים האלה בחוסן הלאומי של מדינת ישראל.